

Hillar Palamets

oli nõukogude võimule lojaalne

Tuntud telenägu ja raadio-hääl Hillar Palamets vaatab erinevates meedia-kanalites tagasi lõppevale aastasajale. Ja tunnistab, et on kunagi olnud lojaalne nõukogude võimule, võltsides ajalugu õpikus “Jutustusi kodumaa ajaloost”.

Indrek Schwede

indrek@epl.ee

Ajaloolased tõusevad esile pöördelistel hetkedel, kui neilt soovitakse selgitavaid tagasivaateid ja paralleele möödunust. Praegu on meedia üles kruvinud milleniumivahetuse. Kuidas teie sellele vaata-te?

On kaks millenniumi. Praegune on reklaa-mimillennium, mis kõigile arusaadav, sest number ühe asemel lööb ette kaks ja kolm nulli. Tõeline milleniumivahetus tuleb aasta pärast. Nii et aastatuhande vahetust mängitakse lihtsalt kaks korda välja.

Ajalugu ei arene formaalselt kümnend-süsteemi alusel. Näiteks ajamöötmisel on meile Mesopotaamiast omane kuueküm-nendsüsteem. Lugeja võib küsida, kus ta on? Vaat siinsamas käekellas, kus on kuus-kümmend minutit ja sekundit, mitte sada minutit ja sekundit. Aga edasi läheb juba kümnendik- ja sajandiksekunditeks. Sajand-id on küll olemas, aga kui sisuliselt võtta, siis poliitiliselt algas 19. sajand Napoleoni sõdade lõpuga ja Viini kongressiga koos kil-lustatud Saksamaa ja tugeva Venemaaga ning lõppes I maailmasõja lõpuga, kui seni-ne Euroopa korraldus varises kokku ning solvatud Saksamaa ja vapustatud Venemaa muutusid diktatuuri tingimustes üllatavalt tugeva potentsiaaliga riikideks.

Teie liigitate sajandeid teatud sündmuste ja ajastu vaimu järgi?

Ka leutiste järgi. 20. sajand on plahvatus-mootori ja elektri sajand. Aga need avastu-sed tehti 1875. aastast alates. Siis tuli ka elektri hõõglamp, 1885. aastal panid Daim-ler ja Benz esimesed iseliikuvad tõllad kok-ku. 1895 – raadio, röntgen, kino. 1903 – len-nuk. Vaat nendega pandi alus 20. sajandi tehnikale. Nüüd tundub, et 21. sajand on meile juba saabunud arvutite-ga, kosmoselendudega, tuu-maenergiaga. On teine rütm, elu ei käi nullist sajani.

Kui võtta siiski nullist sajani, kuidas peaks lõppevat sajan-dit nimetama? Paarkümmend aastat tagasi nimetati seda tehnikasajandiks, nüüd nime-taks tavainimene seda pigem vist mobiiltelefoni- või arvuti-või internetisajandiks.

On kümneid nimetusi: küll aid-si-, küll noorsoo hukkamineku sajand. Aga tehnikasajand on see kahtlemata. Tehnika kiire areng on tekitanud hirmu, et inimkond võib kurvis välja paiskuda. 1900. aastal küsiti USA teadlastelt, millisena nad kujutavad ette New Yorki aastal 2000? Nad olid vastanud, et põhiprobleemiks on teise kor-ruseni ulatuvad hobusesõnni-kuhunnikud: tõldasid saab nii palju olema, et pabulaid ei jõu-ta ära vedada. Aga ei osatud et-te näha, et auto, mida Ford polnud veel ha-kanud tootma, dominandiks kujuneb.

Kas sajandivahetust on alati peetud oluli-seks?

On, aga mitte terve inimkonna jaoks, sest moslemitel, budistidel on ju teine ajaarva-mine. Aga aastal 1000 oodati kristlikus maailmas siiralt maailma lõppu. Paljud müüsid oma varanduse või kinkisid kloost-rile, teised pidutsesid, kuniks elu. Maailma-lõppu ei tulnud ja siis öeldi, et lõpp ei saa-bu mitte Kristuse sünnist arvates (ehkki Kristus olevat mõned aastad enne e. m. a. sündinud), vaid hoopis tema surmast arva-tes. Aga jälle ei tulnud maailmalõppu.

Sada aastat tagasi tervitati uut aastasada 1901. aastal, aga Saks keiser Wilhelm II, tuntud kiitleja, teatas, et sakslastel algab uus sajand 1900. Saksamaa sattus teiste rii-

kide, eriti Prantsusmaa pilkealuseks ja tä-histas 1901. aastal uuesti 20. sajandi sündi.

Ka Eestis tähistati sajandi algust 1901. aastal?

Jah, vaatasin just vanadest Postimeestest. Mingit sajandivahetuse hüsteeriat polnud.

Näib, et pealekasvav põlv tunneb vähem huvi ajaloo vastu ja huvitub enam tulevi-kust: minevik on out ja tulevik koos ulme-fantaasiatega ja arenevate tehniliste või-malustega in.

See on arusaadav. Mina tunnen huvi nen-de sündmuste vastu, mida ma nooruses ja hiljem läbi elasin. Nüüd avanevad arhiivid ja saavad selgemaks taustad: mis võinuks

juhtuda, kui mehed oleks tei-siti otsustanud ja tegutsenud. Mis huvi ma 21. sajandi vastu ikka tunnen, kui see on mulle haudamineku või tuhastamise sajand?

Nooremad peavadki tulevik-ku vaatama, sest nende elu on seal. Mind huvitas ka poisike-sena tehnika ja sõjatehnika sealhulgas. Mingid filmid Ve-ne õukonna elust ja tädid, kes seal toimetasid... Praegu suh-tun neisse asjadese suurema huviga. Näen selle kesta taga varjatud seoseid. Ma ei võta vastu palju noortepärast muu-sikat ja kunsti. Kunsti kohta öeldakse, et selle vastuvõtmi-seks pead olema selle loojaga ühel lainel, aga looja võis olla narkouimas. Ja kui sa nar-kouimas pole, siis ei saagi sest kunstist aru. Mina ei ole nar-kouimas ja ma tõesti ei saa paljust aru, mul ei jookse seda vaadates külmavärin üle selja.

Kui antaks võimalus rännata ajas edasi või tagasi, siis teie läheks tagasi?

Jah, tahaksin näha, kas see kujutlus, mis on tekkinud, vastab mingil määral tõele.

Mis ajastusse te siseneks?

Kreekasse, viis sajandit enne Kristust – kui seal oli demokraatia ja tekkis teater. Huvi-tav oleks ka 13. sajandi Eesti vabadusvõit-lus. Rahvuslikku ärkamisaega näiteks ku-jutan päris hästi ette, selle kohta on ajaleh-tedest lugeda. Aega sada aastat tagasi on veel võimalik mõista, aga neli- viissada aastat tagasi oli elutempo teine, erines ka prae-gu räägitav keel ja suhtlemine inimeste va-hel.

Teie tunnetate olevikus askeldades, et te-gemist on homse ajalooaga?

Kahtlemata. Ajalugu on ka rahvustülikooli

Vasest Meelis (va-sakult) ja vürst Vjatško kujutavad Tartus eesti ja ve-ne rahva sõprust. Nemad kaks just selles poosis ehti-sid ka Hillar Pala-metsa kurikuulsa õpiku “Jutustusi kodumaa ajaloost” esikaant.

MARKO MUMM

80. aastapäeva aktus, kus head kõned pida-sid nii rektor Aaviksoo, president Meri kui ka peaminister Laar.

Mart Laar ja teie olete kirjutanud Eesti aja-loo õpiku. Teie “Jutustusi kodumaa aja-loost” oli pärast sõda alternatiiviks Vene-maa koolides kasutatavatele õpikutele. Samas süüdistatakse teid ajaloo võltsimi-ses või mahavaikimises.

Raamatu kirjutamisel olid parameetrid Moskva poolt ette antud. Õpikuid kontrolli-ti Moskvas igal viisaastakul väga täpselt. Tuldi ka õpetamist kontrollima, aga nad ei saanud ju eesti keelest aru. Mul on ka Moskva tädid tunnis istunud, aga ma võin talle lapse vastust ju ka leebemas vormis tõlkida. Sõjajärgse N. Liidu ja Eesti teemad jäid maikuusse, aga siis ei tulnud õppimi-sest enam suurt midagi välja. Oli tuletõrje-päev, kohtumine kevadega, linnupuuride ülespanekud. Kui praegu päevikusse vaada-ta, on 50% seal kirjas olevatest teemadest õpetamata, sest aeg sai otsa. Õpetajad õpe-tasid omatahtsi, õpetasid eesti talurahva elu kauem kui programm ette nägi.

Miks olite nõus kirjutama õpi-kut, kui oli tea-da, et etteantud raamid ei või-malda ausat aja-lookäsitlust?

Tundus kasulik, kui eesti kooli-laps saab teatud asju teada ega pea õppima vene keelest tõlgitud õpikust. Teadsi-me väga hästi, et kodudes õpeta-takse teistmoodi, et vanemad teavad, kuidas toimusid küüdi-tamised ja korrigeerivad kooliõpetust.

Soovisite hullema vältimiseks kirjutada vähemhullema õpiku?

Ütleme ausalt, et olin nõukogude võimule lojaalne. Ma ei olnud riigikukutaja.

Miks?

Sotsialism tundus arenevat ja vähemalt mi-nu eluajal ei tundunud olulisi muudatusi toimuvat. Revolutsioonid võitsid Kuubal ja Vietnaxis. Alles Brežnevi, selle raugastu-nud juhi ajal oli ilmne, et midagi peab muu-tuma, aga Gorbatšovi ilmumine äratas uuesti lootusi. Selleks ajaks oli asi siiski liialt tüma. Minu arvates on vale öelda, et õpetama peab õpikut. Õpetama peab tee-mat. Õpetaja kommentaarid võivad õpikut mahendada või suunata.

Kas te uskusite siiralt, et sotsialismitee on õige või võtsite asja oma elu perspek-tiivis, arvates, et selle jooksul ei toimu muutusi?

Alguses tundus, et... Vaat kui olid Gagarini kosmoselennud ja Hruštšovi sula-periood, ütleme kuni Tšehhi sündmusteni tundus, et ... Aga keegi ei näinud ju ette sündmuste arengut. Sovetoloogid kirjutasid 210 stse-naariumi, aga 211. jäi kirjutamata. Tollal oli alternatiiviks tuumasõda. Kuuba-kriisi ajal oli see õige lähedal ja seda kujutati õige süngelt ette. Kui poisid saadeti kuhugi kol-hoosi, siis trööstiti end sellega, et tuuma-rünnaku ajal ei olda esimeste ohvrite hul-gas linnas. Meile olid suunatud NATO või Ameerika tuumalöögid. Ma ei taha end näi-data varjatud vabadusvõitlejana. Minu elu on elatud. Kunagi antakse sellele hinnang.

Kas teie ei tekkinud küsimust, et nõuko-gude võimule lojaalsena lähete vastu oma rahva huvidele?

Nojah. Mingitele huvidele kahtlemata. Aga rahvas läks ju võõrvõimuga vahepeal õige kaasa. Poliitilisi pretensioone oli ühel ring-

konnal, kes tegutses põranda all ja kellest suurt ei teatud. Rah-vast huvitas auto ja korteri saamine. Kol-hoosnikke veeti ekskursioonidele, olid võimsad lõikuspeed ja ega lõpupoole elanud meie kolhoosnik teab mis halvasti. Vastusei-su äratas teooria, et tööliklass pidi olema juhtiv jõud, aga pare-mad õpilased ei täien-danud mitte juhtiva jõu ridu, vaid pürgisid vahekihti, milleks oli

intelligents. Juhtiv jõud oli krillisilmade-ga ja taarus ringi.

Kas teil oli kokkupuuteid KGB-ga?

Väga vähe. Kuna välismaal olin käinud, siis mu toimikud jooksid Tartu osakonnast lä-bi. Üks kokkupuude oli selline: väga viisa-kas julgeolekutöötaja palus mu kirjutusma-sinal lüüa mõned sõnad. Otsiti mingite lendlehtede autorit.

Kas neil polnud huvi teid värvata, kuna oli-te võimule lojaalne?

Värvati neid, keda rahvas usaldas. Kes rää-gib siis dekaani ja prodekaani juuresolekul nõukogude võimu vastu! Koputajad istusid ikka rahva hulgas. KGB tegi ülikoolis pro-fülaktilist tööd ja nõudis mõningate üliõpi-lastel väljaviskamist rektorilt.

5 küsimust

Hillar Palametsale

Mida olete õppinud oma vanematelt?

Sõnapidamist ja piskuga läbiajamist. Töökust. Emaga jäime sõja ajal kahekesi ja saime õige vähese ga läbi. Aga see peab olema üldine olukord: kõigil peab siis vähe olema, mitte, et sina oled see üksik äpu.

Mida eelistate vaadata telerist?

Kõiki uudistesaateid, aga Aktuaalne Kaamera on teljeks, mille ümber keerlevad teised. Naisega on kodus laikheli: tema tahab seriaale, mina sporti vaadata. Viimasel ajal vaatan ka Komissar Rexi selle koera pärast. Tema on kõige sümpaatsem ja olen mõelnud, et mis me jamame politserereformiga, toome kolm Rexi siia ja asi ants.

Kui palju raha kulutate päevas?

Annan nädala toiduraha, 250 krooni, naise kätte. Võimalikult harva ostan raamatuid, sest vahepeal olid nad liiga kallid, aga nüüd pole kodus kohta, kuhu neid panna. Teiseks on elu lõpule jõudmas ja kellele need raamatud jäävad? Teatmekirjandust olen siiski sunnitud ostma. Päevas kulutan ehk 50 krooni.

Mis on meie riigi head ja vead?

Hea on see, et riik on olemas, et on suur vabadus, kuigi kohe kerkib küsimus: vabadus milleks? Hea on see, et meie sportlastel on võimalus end näidata, ehkki turumajanduse tingimustes müüakse nad mujale.

Kas armastuse pärast jätaksite oma senise elu?

Armastust võib ju mõista nii seksuaalse kiindumuse kui ka kiindumusena oma vanemate vastu. Arvan, et töö on siiski tähtsam kui armastus – kui töötad huvitava lerialal, kus pole sundi.

Ajalooteaduskond oli ju suure tule all?

Ajaloolased ja žurnalistid.

Kas te kaitsesite oma üliõpilasi või leidsite südames, et nad on võõrvõimu vastu välja astudes teinud vääritud teo?

Oleneb, mida tehti. Enamasti pidin küll lahendamise olukordi, kui tuli mõni teade kahestusmajast.

Kaheksakümnen datel õppis ülikoolis hulk rahvuslikult meelestatud tudengeid, näiteks Mart Laar, noorem Vahtre ja Taranid. Kas teil oli nendega krillimist?

Oli küll. Võibolla mitte poliitilisel pinnal. Olin prodekaan. Tuleb dekanaati õppejõud, ütleb: võtke midagi ette, mul pole hommikul peaaegu üldse üliõpilasi loengul. Kella kaheksane loeng on tühi. Hakkad uurima, milles asi – tüdrukud ei tule loengusse. Räägid tüdrukutega – me ei saa magada. Miks ei saa – möll käib kella neljani hommikul. Kutsume intris koosoleku kokku, arutame, mida teha. Poisid ütlevad, et loengud algavad liiga vara. Küsime, kas kümneks jõuaksite – kümneks ka ei jõua. Kaheteistkümneks jõuate – teate, kõige parem, kui loengud algaks kell kaks!

Mina olin see mees, kes pidi ütlema, kurat, kas saab korra majja või ei saa! Siin oli üks tegur, mida praegu ei mainita, aga ütlesin utreeritult, et meie vahel olid naised ja viin.

Ega see kella neljani hommikul toimuv möll käinud kaine peaga. Vein oli siis ju imeodav. Pedagoogidel oli väga ilus termin: puberpeedik – puberteediealine peediveini jooja. Nendega me intris õiendasime, aga see oli väga aktiivne kursus. Meie riigi juhtkond on ju suures osas tulnud sellest ühest kursusest, kes lõpetas 1982. aastal.

Kuidas te praegu nendega läbi saate?

Mul ei ole nendega kontakti. Telefoni mul pole, Tallinnas käin harva, nemad pole minu poole pöördunud, mina pole nende poole pöördunud.